

УДК 159.99

Журавльова Маргарита Олегівна, кандидат психологічних наук, завідувач лабораторії психологічних, мистецтвознавчих та інших видів досліджень, Одеський науково-дослідний інститут судових експертиз

МЕТОДИКА ОПИТУВАННЯ ДИТИНИ «ПРОТОКОЛ NICHD» (АДАПТАЦІЯ)

METHOD OF SURVEYING A CHILD "PROTOCOL NICHD" (ADAPTATION)

Анотація. У статті розглянуто основну структуру та зміст протоколу NICHD, адаптованого автором до культурних, лінгвістичних і ментальних особливостей українців. Представлена адаптація протоколу NICHD враховує реалії сучасної практики розслідування кримінальних проваджень за участю дітей в Україні, а також орієнтована на брак часу, що зазвичай має місце під час проведення слідчих дій. Адаптація дасть змогу використовувати протокол як основну методичну опору у процесі опитування (допиту) малолітніх і неповнолітніх слідчими, прокурорами, психологами тощо.

Ключові слова: опитування дитини, допит дитини, протокол NICHD.

Abstract. This article investigates the main structure and content of the NICHD protocol, which the author adapted according to the cultural, linguistic, and mental characteristics of Ukrainian citizens. The adopted version of the NICHD protocol presented in the article considers the realities of the current practice of investigating criminal proceedings involving children in Ukraine. Specifically, it is focused on the situation with lack of time that usually occurs during investigative actions. Adaptation will indicate ways of using the protocol as the primary methodological support during minors' interrogation (interrogation) by investigators, prosecutors, psychologists, etc.

Key words: surveying children, interrogating children, NICHD protocol.

Вступ. З 2012 р. Україна робить кроки на шляху захисту дітей, що постраждали від сексуального насильства або стали свідками злочинів. Зокрема, ратифікована Ланцаротська конвенція [2] та внесені зміни до деяких законодавчих актів України щодо імплементації зазначеної конвенції [3]. Водночас наведені кроки на цей час не дають змогу Україні вийти на високий рівень європейських стандартів у цьому питанні. Законодавство України залишає дітей беззахисними на шляху доказування вчинених проти них сексуальних злочинів, піддає психологічній ретравматизації [7].

До ст. 30² Закону України «Про охорону дитинства» у 2021 р. були внесені зміни, згідно з якими проведення опитування дитини, яка постраждала від сексуального насильства або стала його свідком (очевидцем), повинне проводитися із застосуванням дружньої до дитини методики [4]. Водночас відповідні методики в Україні відсутні.

Всесвітньо відомі протоколи опитування дітей NICHD та RATAC не мають ні українського перекладу, ні втілення в безпосередню практику опитування (допиту) дітей [6]. Проведений аналіз змісту вказаних протоколів дав можливість констатувати необхідність не лише їх перекладу, а й психологічної адаптації до української ментальності [7].

Метою статті є представлення основного змісту протоколу опитування дітей NICHD [5], адаптованого автором до культурних, лінгвістичних і ментальних особливостей українців та до сучасних умов проведення допиту дитини в межах кримінальних проваджень.

Виклад основного матеріалу. З оригінального протоколу виключені частини (фрази, висловлювання, звернення), що не характерні для застосування в мовленнєвій діяльності українців. Проведена невелика зміна структури: здійснено об'єднання окремих складників та винесено більшість рекомендацій (які надаються в оригінальному тексті протоколу безпосередньо в тексті, що описує етапи опитування) до додатків. Адаптація протоколу містить авторські роз'яснення та поради, що засновані на досвіді опитування автором 50 дітей-свідків та дітей-постраждалих.

На думку автора, ця адаптація дасть змогу використовувати протокол слідчим, прокурорам, психологам тощо в реаліях сучасної практики розслідування. Так, на відміну від закордонного досвіду, коли відповідне опитування може проводитися протягом декількох днів, українське слідство найчастіше не має можливості «розтягувати» допит. Досвід участі автора в численних опитуваннях малолітніх і неповнолітніх у межах кримінальних проваджень дає можливість констатувати, що дві години, які надає законодавство для опитування дитини в перший день, – найчастіше весь час, що є у слідства. І слідчому або психологу потрібно саме за цей час отримати всю необхідну інформацію. Дитина на допит може їхати з області, з віддаленого селища, тому можливість додаткового її допиту в інший день стає вкрай проблематичною. Повернення дитини до родини після першого опитування – це ризик впливу на її подальші показання з боку оточення. Інші можливості (наприклад, залишення дитини в тимчасовому місці захисту) законодавством України не передбачені.

Тобто під час адаптації протоколу насамперед був врахований брак часу, що є у слідства для отримання свідчень дитини. На думку автора, протокол RATAC є більш ефективним під час опитування, імовірно, через більшу змістовність та відсутність імперативності у використанні, а протокол NICHD містить зайві складники (етапи) [1]. Наприклад, детальне опрацювання з дитиною теми «правда / неправда» може мати протилежний результат – малеча відчує недовіру до інтерв'юера та закриється від нього. Ці недоліки протоколу NICHD підкреслюються авторами RATAC [1]. Між двома

вказаними протоколами особиста прихильність автора належить саме останньому. Водночас протокол NICHD сам по собі є криницею, у якій кожний опитувач дитини знайде безліч важливих елементів побудови інтерв'ю (які він не обов'язково повинен використовувати, проте які матиме як інструмент та зможе використати в разі потреби) і навчиться ставити перед дитиною правильні запитання.

Фаза 1. Вступ

– Мене звуть *[ім'я]*. Сьогодні в нас *[дата й час]*. У мене в гостях *[ім'я дитини]*. Ми знаходимось *[адреса, місце опитування]*. Моя робота – говорити з дітьми про те, що з ними сталося. У нас тут є відеокамери. Вони будуть записувати, як ми розмовляємо, щоб я потім міг пригадати все, що ти скажеш. Іноді я щось забуваю, і запис камери дає мені змогу пригадати те, про що ми говорили (можна не привертати увагу до камер, а пояснити їх наявність у випадку запитань із боку дитини або якщо ви побачите, що дитина звернула увагу на камеру). Водночас у мене є блокнот, у який я буду записувати запитання до тебе, якщо раптом вони спадуть мені на думку під час того, як ти говориш. Я не хочу тебе перебивати, але й не хочу забути важливу думку, якщо раптом вона з'явиться. Добре?

Дочекайтеся відповіді або кивка (загальне правило опитування: кожного разу переконуйтеся, що дитина вас почула).

– Можеш сісти, куди хочеш. Сідай так, як тобі зручно.

Подбайте про свою зручність (стілець, температура у приміщенні) та зручність дитини.

На запитання дитини на кшталт «А можна мені роззутися?», «Чи можна сісти на спинку дивана?» відповідайте позитивно. Стежте за тим, щоб дитина залишалася у фокусі відеокамери. Розкажіть дитині правила опитування.

– У будь-який час ти можеш перервати наше спілкування, якщо тобі щось не сподобається. Якщо тобі потрібно вийти до туалету, попити води, відразу говори мені про це. Твоя мама *[опікун тощо]* перебуває в сусідній кімнаті. Ти можеш вийти до неї в будь-який момент. Якщо відчуєш, що потрібно до мами, говори мені про це відразу. Добре? Може, ти зараз хочеш у туалет?

Фаза 2. Встановлення контакту

– Тепер, *[ім'я дитини]*, пропоную познайомитися ближче. Чим ти любиш займатися?

Зачекайте, доки дитина відповість. Поговоріть із дитиною на запропоновану нею тему. Слідуйте за її розповіддю, а не допитуйте.

Правильна побудова діалогу:

– Я люблю малювати. – **А що ти любиш малювати найбільше?** – Люблю малювати аніме. – **Як у мультфільмах?** – Так. – **А які саме сюжети?**

Неправильна побудова діалогу:

1. – Я люблю малювати. – **А як ти ставишся до спорту?**

Не змінюйте тему на свою. У такому разі ви не слідуєте за дитиною, а починаєте вести її за собою.

2. – Я люблю малювати. – **А що ти любиш малювати найбільше?** – Люблю малювати аніме. – **Коли я був маленький, я теж любив малювати мультики. А ще малював природу. Тобі подобається малювати природу?**

Не змінюйте фокус уваги на свій досвід.

3. – Я люблю малювати. – **А що ще ти любиш?**

Не розширюйте тему, доки не вивчили її в достатньому обсязі вглиб.

Якщо дитина почала активно з вами спілкуватися, запрошувати до гри, можете пропустити діалог-знайомство. Ви вже в контактi, просто підтримайте його, беручи участь у тій діяльності, яку пропонує дитина (помалуйте разом, обговоріть іграшки в кімнаті, пограйте).

Якщо перед вами підліток, який точно знає мету вашого спілкування (знає, що повинен розповісти про злочин), і ви бачите, що він сильно напружений, перебуває в «передстартовій готовності» (як бігун на старті, перед самим пострілом), обговоріть це та пропустіть фазу знайомства:

– **Ми повинні були би познайомитися ближче, але я бачу, що ти вже готовий зі мною поділитися тим, що сталося. Якщо це так, ми можемо відразу почати. Ти готовий?**

Якщо раптом ви помилилися, і дитина не може почати говорити, позначте це та поверніться на попередню фазу:

– **Усе-таки важко починати ось так, відразу. Я почав трохи нервувати. Пропоную поки видихнути та просто поговорити.**

Переходьте далі, коли відчуєте, що дитина зробила кроки назустріч вам, почала говорити більш відкрито, розслабилася.

Якщо дитина не відповідає, дає короткі відповіді або застрягає, ви можете сказати: **«Я знаю, що ми вперше зустрілися, й іноді нам важко знайомитися з новими людьми, у мене таке буває. Але я люблю знайомитися з новими людьми, тому що для мене це завжди цікаво. Якщо дозволиш, я буду радий поговорити з тобою сьогодні, [ім'я дитини]».**

– **Я знаю, що є речі, про які не хочеться говорити, та й мене ти вперше бачиш, але це справді дуже важливо, щоб ти розповів мені про те, що сталося.**

З огляду на реальну практику розслідування злочинів в Україні, коли дитину до приходу в «зелену кімнату» вже неодноразово опитали, на цьому етапі вона може сказати: «Я вже все розповів [мамі, бабусі, слідчому тощо]». У такому разі необхідно підкреслити значимість розповіді саме в «зеленій кімнаті»:

– **Для того щоб рухатися далі, мені необхідно отримати від тебе всю інформацію з усіма подробицями саме в цій спеціальній кімнаті, де є камери, щоб усе можна було точно записати, нічого не забути та не переплутати.**

Поверніться до діалогу на вільну тему (хобі тощо), якщо вважаєте, що необхідно більше уваги приділити налагодженню контакту:

– **Я справді хочу дізнатися про те, чим ти захоплюєшся, що тобі подобається.**

Якщо дитина мовчить, дайте підказку. Запропонуйте їй поговорити на нейтральну тему, вибрану до початку інтерв'ю (наприклад, опікун дитини поділився з вами інформацією про заняття, які подобаються дитині):

– **Я чув, тобі подобається [діяльність, хобі]. Розкажи мені, будь ласка, про [заняття, хобі].**

Запитайте про відмінні речі, які помітили (наприклад, про одяг):

– **Я бачу, що на тобі [унікальний предмет, наприклад футболка футбольної команди]. Розкажи, будь ласка, мені про те, як [цей предмет] опинився в тебе.**

Якщо дитина продовжує проявляти уникнення або опір, запитайте:

– **А які твої улюблені предмети у школі? (Це найпростіше запитання, на яке зазвичай відповідає кожна дитина).**

– **Тепер, [ім'я дитини], розкажи мені більше про [хобі, справи, які дитина вже згадала].**

Уникайте телешоу, відео чи фентезі. Чекайте на відповідь. Якщо діалог між вами почав складатися, переходьте до наступної фази.

Якщо дитина демонструє невербальні сигнали уникнення або опору (наприклад, відводить чи ховає погляд), звертайте на це увагу та реагуйте на це так: «**[Ім'я дитини], дозволь мені побачити твої очі.**»

Якщо дитина плаче, занадто напружена, не ігноруйте це, не торкайтеся дитини без її дозволу, а зреагуйте такими словами: «**[Ім'я дитини], я бачу, що ти [плачеш, тихо говориш], розкажи мені, будь ласка, що відбувається, щоб я міг допомогти**»; «**[Ім'я дитини], для мене дуже важливо, що ти прийшов до мене сьогодні. Будь ласка, розкажи мені, що тобі довелося пережити**».

Фаза 3. Тренування якісного оповідання

Почніть із позитивного досвіду дитини.

– *[Ім'я дитини]*, розкажи мені, будь ласка, про що-небудь цікаве, що сталося з тобою *[у школі, дитячому садку]*?

– Розкажи мені, будь ласка, про *[щось згадане дитиною]*.

Обговоріть декілька тем. Деякі запитання повинні бути зосереджені на внутрішньому змісті: думках, почуттях, відчуттях або емоціях.

– **І про що ти подумав у цей момент?**

– **Що саме ти відчув через *[щось згадане дитиною]*?**

Переходьте до негативного досвіду, але того, що не стосується ситуації, яка досліджується за кримінальним провадженням.

– **Ти розповів мені про *[щасливе, приємне, веселе]*, що сталося з тобою. Тепер розкажи мені про щось неприємне, що з тобою сталося *[у школі, дитячому садку]*.**

Не вказуйте місце, де могло відбуватися передбачуване насильство. Якщо дитина почала розповідати про інцидент, що досліджується за матеріалами кримінального провадження, не перебивайте, слухайте. Ви зможете пізніше повернутися до іншого досвіду дитини, щоб порівняти якість оповідання.

– *[Ім'я дитини]*, ти розповів мені про *[вже описану приємну подію]* і про *[неприємну подію]*, ти поділився зі мною своїми *[емоціями, думками]*. Важливо, щоб ти знав, що можеш говорити зі мною про все, як про хороше, так і про погане.

Фаза 4. Пояснення основних правил

Коригуйте запитання відповідно до рівня розвитку дитини.

– *[Ім'я дитини]*, я буду ставити тобі різні запитання. Якщо я поставлю запитання, яке тобі не зрозуміле, просто скажи: «*[Ім'я інтерв'юера]*, я не розумію». Добре, *[ім'я дитини]*?

Зробіть паузу.

– **Якщо я не розумію, що ти кажеш, я теж буду просити тебе пояснити мені це.**

Зробіть паузу.

– **Якщо я ставлю запитання, а ти не знаєш відповіді, просто скажи мені: «Я не знаю». Отже, *[ім'я дитини]*, якщо я запитаю тебе, *[наприклад, що я їв сьогодні на сніданок]*, що б ти відповів?**

Чекайте на відповідь. Якщо дитина каже: «Я не знаю», скажіть:

– **Правильно. Ти не знаєш, і це правда, тому що я тобі про це не розповідав і ми не *[снідали]* разом.**

Якщо дитина починає будувати припущення, скажіть:

– **Ні, [ім'я дитини], ти мене не знаєш і [тебе не було зі мною, коли я снідав сьогодні вранці], тому ти не знаєш про те, що [я їв]. Якщо ти не знаєш відповіді на моє запитання, будь ласка, не вигадуй, просто скажи, що не знаєш.**

Зробіть паузу.

– **Але якщо ти знаєш або пам'ятаєш, дуже важливо, щоб ти сказав мені про це, добре, [ім'я дитини]?**

Зробіть паузу.

– **І якщо я говорю щось неправильне, ти обов'язково повинен сказати мені про це. Добре, [ім'я дитини]?**

Чекайте на відповідь.

– **Отже, якби я сказав, що ти [2-річна дівчинка (у разі опитування 5-річного хлопчика)], що б ти сказав мені?**

Якщо дитина тільки заперечує та не виправляє вас, скажіть:

– **Що б ти сказав, якби я помилився та назвав тебе [дворічною дівчиною (у разі опитування 5-річного хлопчика)]?**

Чекайте на відповідь. Заохочуйте дитину, якщо вона дає правильну відповідь:

– **Правильно, [ім'я дитини]. Тепер ти знаєш, як повинен казати мені, якщо я помиляюся або кажу щось неправильне.**

Неправильну відповідь виправляйте так:

– **Ні, [ім'я дитини], ти не [неправильний вік], ти [справжній вік]. Отже, якщо я скажу, що ти [неправильний вік], що б ти сказав?**

Зробіть паузу. Підтримуйте дитину, якщо вона дає правильну відповідь, виправляйте неправильну та знову потренуйтеся:

– **Отже, якби я сказав, що ти зараз [у червоній сукні], що б ти сказав?**

Чекайте на відповідь.

– **Добре. [Ім'я дитини], тепер ти розумієш, що якщо я говорю щось не так, то тобі потрібно мене виправити та сказати мені те, що правильно.**

Підкреслюйте необхідність говорити правду та знову нагадайте про вашу роль і мету зустрічі:

– **Частина моєї роботи – розмовляти з [дітьми, підлітками] про те, що з ними сталося. Я зустрічаюся з великою кількістю [дітей, підлітків], щоб вони могли розповісти мені правду про те, що трапилося з ними.**

Фаза 5. Поглиблення контакту та тренування епізодичної пам'яті

Перед основним опитуванням (опитуванням про делікт) дізнайтеся, що сталося нещодавно, – про коротку позитивну та значущу подію, у якій дитина активно брала участь. Якщо можливо, виберіть подію, яка сталася приблизно в той же час, що й передбачуваний злочин. Якщо передбачуване насильство мало місце в певний день, не беріть події, які також сталися в цей день.

– **Я дізнався, що декілька [днів, тижнів] тому було [свято, день народження, інша подія]. Розкажи мені, будь ласка, усе, що сталося [на цьому святі] від початку до кінця, настільки детально, наскільки це можливо.**

Якщо подія не була ідентифікована раніше, запитайте:

– **Чи робили ви щось особливе останнім часом? Їздили кудись? Може, ходили на день народження?**

Якщо дитина не знаходить відповідної події, скажіть:

– **Отже, я хочу, щоб ти розповів мені все, що сталося [сьогодні, вчора] з того моменту, як ти прокинувся.**

Повторіть першу дію, з якої почалася подія. Потім запитайте:

– **А що сталося потім, [ім'я дитини]?**

Використовуйте це запитання в разі потреби в цьому блоці до тих пір, доки вам не дадуть повний звіт про подію.

– **Дякую, [ім'я дитини], ти мені багато чого розповів (якщо він / вона розповіли). Я хочу поставити тобі ще декілька запитань про те, що ти мені розповів.**

Фаза 6. Сегментація та спонукання

Спробуйте використовувати запитання (спонукання) триразової сегментації, при цьому враховуйте можливості дитини. Ви можете визначити кількість і типи спонукання залежно від вікових та інших можливостей дитини.

– **[Ім'я дитини], розкажи мені, будь ласка, все про [заходи].**

– **Розкажи мені, будь ласка, усе, що сталося з моменту [дії, згаданої дитиною] до моменту [подальша дія].**

Якщо дитині складно зрозуміти окреслені сегменти, скажіть:

– **Розкажи, будь ласка, про все, що сталося з моменту початку [діяльності, про яку задала дитина].**

– **Дякую, [ім'я дитини], що розповів мені все докладно. Ти говориш дуже чітко, і це допомагає мені зрозуміти, про що саме ти говориш.**

Спробуйте використовувати три спонукання (ви можете змінити кількість залежно від можливостей дитини). Зосередьтеся також на думках і почуттях. Спонукання з відсиланням можуть бути використані в одному з двох форматів:

– **Розкажи мені більше про [діяльності, об'єкт, думки, почуття].**

– **Раніше ти говорив про [діяльність, об'єкт, думки, почуття]. Розкажи мені про це детальніше.**

Резюмуюте перед переходом до наступної фази:

– **[Ім'я дитини], дякую, що розповів мені про [назва заходу]. Це дуже важливо, щоб ти розповів мені все про те, що справді сталося з тобою.**

Перевірте стан дитини:

– **Як ти себе почуваш у нашій розмові? Чи необхідно нам зробити паузу для чогось?**

Фаза 7. Головне опитування

Переходьте до питань за суттю.

– **Тепер, коли ми знаємо одне одного трохи краще, я хочу поговорити про те, чому [ти, я] тут сьогодні.**

На будь-якому етапі, якщо дитина робить заяву, переходьте до опитування за суттю головної події.

Якщо під час усіх попередніх фаз дитина відмовляється співпрацювати та залишається в кабінеті неохоче, закінчіть інтерв'ю. Перейдіть до фази завершення та заплануйте додаткове інтерв'ю для подальшої побудови взаєморозуміння.

Протягом усієї змістовної частини важливо зберігати й підтримувати стале порозуміння з дитиною.

Якщо дитина згадує конкретний випадок:

– **[Ім'я дитини], ти сказав мені, що [коротко викладіть слова дитини]. А тепер розкажи мені, будь ласка, усе більш докладно, від початку й до кінця.**

Якщо дитина згадує низку інцидентів:

– **[Ім'я дитини], ти сказав мені, що [короткий виклад затвердження дитини]. А тепер розкажи мені, будь ласка, усе про [останній / перший інцидент та місце, час / про інцидент, де, як ти сказав...] від початку й до кінця.**

Якщо дитина дає загальний опис і ви не можете визначити кількість пригод:

– **[Ім'я дитини], ти сказав мені, що [коротко викладіть твердження, зроблені дитиною]. Скільки разів [це сталося / ви зустрічалися / разом гуляли / тощо].**

Залежно від відповіді запропонуйте:

– **А тепер розкажи мені, будь ласка, усе про [останній / перший інцидент та місце, час / про інцидент, де, як ти сказав...] від початку й до кінця.**

Якщо опис занадто загальний, скажіть:

– **[Ім'я дитини], ти сказав мені, що [коротко викладіть загальний опис]. Розкажи мені все від початку до кінця.**

Повторіть опис дії / події, викладений дитиною. Потім запитайте:

– **І що сталося потім?**

Продовжуйте ставити це запитання до тих пір, доки не отримаєте повний опис передбачуваного інциденту.

Переходьте до спонувань із сегментацією часу.

– **Ти мені багато розповів і допоміг зрозуміти, що сталося. Тепер, [ім'я дитини], я з твого дозволу поставлю тобі декілька додаткових запитань. [Ім'я дитини], згадай, будь ласка, той час [день, ніч тощо] і розкажи,**

будь ласка, усе, що сталося від моменту [дія, згадана дитиною] до моменту [подальша дія, яку дитина згадала].

Ви можете використовувати це запитання стільки разів, скільки необхідно, щоб переконатися, що всі частини інциденту докладно описані.

Переходьте до спонукань із відсиленнями. Спонукування з відсиленнями можуть мати два формати:

- **Розкажи мені більше про [діяльність, об'єкт, почуття, думки].**
- **[Ім'я дитини], ти згадав [діяльність, предмет, почуття, думки].**

Розкажи мені про це детальніше, будь ласка.

Продовжуйте ставити це запитання стільки разів, скільки необхідно. Якщо деякі ключові деталі звинувачення все ще відсутні або нечіткі після вичерпного використання відкритих запитань, використовуйте директивні запитання. Але перед тим, як переходити до директивних запитань, необхідно вичерпати всі спонукування на довільну розповідь.

– **[Ім'я дитини], ти сказав / згадав [діяльність, об'єкт, почуття, думка]. [Як, коли, де, хто, що, скільки], що ти мав на увазі?**

За можливості поєднуйте відкриті спонукування з директивними запитаннями:

- **Розкажи мені про це детальніше.**

Якщо дитина згадує один випадок, запитайте:

– **[Ім'я дитини], те, що ти мені тільки що сказав, відбулося один чи декілька разів?**

Якщо дитина сказала, що такі інциденти траплялися більше ніж один раз, вивчіть додаткові інциденти, починаючи з відкритих запитань. Найкраще почати з вивчення останнього, першого або найбільш незабутнього інциденту.

У разі множинних подій ви повинні спрямувати розповідь дитини до відповідних обставин її власними словами.

– **[Ім'я дитини], коли ти розповів мені про [конкретна подія в часі й місці], ти згадав [діяльність, об'єкт, почуття, думка]. Чи було [деталь, яку дитина повинна підтвердити або спростувати]? Приклад: «Сара, коли ти розповіла мені про те, що трапилося на кухні з Левом, чи були інші люди з вами?».**

- **Розкажи мені все про це [про цю діяльність, об'єкт, почуття, думки].**

Перш ніж переходити до наступного інциденту, переконайтеся, що ви отримали всі відсутні відомості про кожен конкретний інцидент.

Фаза 8. Перерва

– **[Ім'я дитини], тепер мені хотілося би переконатися, що я зрозумів усе, що ти сказав, і подивитися, чи є щось, чого я ще не запитав. Це займе декілька хвилин, щоб [подумати про те, що ти мені сказав / подивитися в мої записи].**

Під час перерви перегляньте отриману інформацію, перевірте, чи не бракує яких-небудь даних, і сплануйте решту інтерв'ю. Обов'язково формулюйте запитання, що пропонують варіанти, у письмовій формі. Подумайте про те, щоб замінити їх відкритими запитаннями або директивними вказівками.

Перейдіть до запитань про розкриття інформації.

– **Ти розповів мені про причини того, що привело [тебе до мене / мене до тебе] сьогодні. Ти поділився зі мною тим, що справді допомагає мені зрозуміти, що саме сталося.**

Якщо дитина згадувала, що розповідала комусь про інцидент (інциденти), ви можете сказати:

– **Тепер мені важливо зрозуміти, як інші дізналися про [останню подію].**

Якщо дитина не згадувала про те, що комусь розповідала про інцидент, розгляньте можливість розкриття цієї інформації, сказавши:

– **Хто-небудь ще знає про те, що сталося?**

Потім вивчіть процес розкриття інформації, вказавши час розкриття, обставини, одержувачів, можливі обговорення події та реакції на розкриття інформації як дитини, так і одержувачів. Використовуйте за можливості відкриті запитання.

Фаза 9. Завершення інтерв'ю

– **Чи є щось, що я повинен знати, але ми з тобою про це не поговорили?**

Зачекайте на відповідь.

– **Чи є якісь запитання, які ти хочеш мені поставити?**

Зачекайте на відповідь.

– **[Ім'я дитини], що ти збираєшся робити після того, як ми закінчимо розмову?**

Поговоріть із дитиною на нейтральну тему декілька хвилин.

Висновки. У статті розглянуто основну структуру та зміст протоколу NICHD, що в авторській адаптації містить 9 основних фаз. Більшість рекомендацій, які викладені в оригінальному протоколі безпосередньо в тексті, що описує основні етапи інтерв'ю, винесені нами до додатків.

Представлена адаптація протоколу NICHD враховує реалії сучасної практики розслідування кримінальних проваджень за участю дітей в Україні, дасть змогу використовувати протокол як основну методичну опору під час опитування (допиту) малолітніх і неповнолітніх слідчими, прокурорами, психологами тощо.

У статті в наступному випуску журналу буде продовжено розгляд протоколу NICHD, а саме додатків до нього, що також будуть представлені в авторській адаптації.

Перелік використаних джерел:

1. The CornerHouse forensic interview protocol: RATAС / J. Anderson, J. Ellefson, J. Lashley, A. L. Miller, S. Olinger, A. Russell, J. Stauffer, J. Weigman. *Thomas M. Cooley Journal of Practical and Clinical Law*. 2010. Vol. 12. URL: <https://ru.scribd.com/document/260403294/CornerHouse-RATAС-Protocol-pdf>
2. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства : Закон України від 20 червня 2012 р. № 4988-VI / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 19–20. Ст. 180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4988-17#Text>
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротської конвенції) : Закон України від 18 лютого 2021 р. № 1256-IX / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 20. Ст. 187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1256-20#Text>
4. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
5. The National Institute of Child Health and Human Development (NICHD) Protocol: Interview Guide. URL: <http://nichdprotocol.com/wp-content/uploads/2017/09/InteractiveNICHDProtocol.pdf>
6. Тос П. Порівняльний аналіз підходів до проведення допиту неповнолітніх. Протоколи NICHD и RATAС: чи суттєві відмінності? *Зв'язок: офіційний бюлетень Міжнародного товариства з профілактики насильства над дітьми та нехтування їхніми потребами*. 2011. Т. 20. Вип. 1. URL: https://rescentre.org.ua/images/Uploads/Files/child_witness_dl/link_analysis.pdf
7. Чердинцев Ю. Г., Журавльова М. О. Правові проблеми законодавчих норм, що створюють умови ретравматизації дітей, постраждалих від сексуальних злочинів. *Юридичний вісник*. 2021. № 4. С. 57–64. DOI: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i4.2215>

References:

1. Anderson, J., Ellefson, J., Lashley, J., Miller, A. L., Olinger, S., Russell, A., Stauffer, J., & Weigman, J. (2010). The CornerHouse forensic interview protocol: RATAС. *Thomas M. Cooley Journal of Practical and Clinical Law*, vol. 12. Retrieved from: <https://ru.scribd.com/document/260403294/CornerHouse-RATAС-Protocol-pdf> [in English].
2. Verkhovna Rada of Ukraine (2013). Pro ratyfikatsiiu Konventsii Rady Yevropy pro zakhyst ditei vid seksualnoi ekspluatatsii ta seksualnoho nasylstva: Zakon Ukrainy vid 20 chervnia 2012 r. № 4988-VI [On the ratification of the Council of Europe Convention on the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Violence: Law of Ukraine dated June 20, 2012 № 4988-VI]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*, no. 19–20, art. 180. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4988-17#Text> [in Ukrainian].
3. Verkhovna Rada of Ukraine (2021). Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo implementatsii Konventsii Rady Yevropy pro zakhyst ditei vid seksualnoi ekspluatatsii ta seksualnoho nasylstva (Lantsarotskoi konventsii): Zakon Ukrainy vid 18 liutoho 2021 r. № 1256-IX [On amendments to some legislative acts of Ukraine regarding the implementation of the Council of Europe Convention on the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Violence (Lanzarote Convention): Law of Ukraine dated February 18, 2021 № 1256-IX]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*, no. 20, art. 187. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1256-20#Text> [in Ukrainian].
4. Verkhovna Rada of Ukraine (2001). Pro okhoronu dytynstva: Zakon Ukrainy vid 26 kvitnia 2001 r. № 2402-III [On the protection of childhood: Law of Ukraine dated April 26, 2001 № 2402-III]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*, no. 30, art. 142. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> [in Ukrainian].

5. N. a. (n. d.). The National Institute of Child Health and Human Development (NICHD) Protocol: Interview Guide. Retrieved from: <http://nichdprotocol.com/wp-content/uploads/2017/09/InteractiveNICHDProtocol.pdf> [in English].

6. Tos, P. (2011). Porivnialnyi analiz pidkhodiv do provedennia dopytu nepovnolitnikh. Protokoly NICHD y RATAС: chy suttievi vidminnosti? Zviazok: ofitsiyni biuleten Mizhnarodnoho tovarystva z profilaktyky nasylstva nad ditmy ta nekhtuvannia yikhnyimi potrebamy [Comparative analysis of approaches to the interrogation of minors. NICHD and RATAС protocols: are there significant differences? Link: Official Newsletter of the International Society for the Prevention of Child Abuse and Neglect]. vol. 20, iss. 1. Retrieved from: https://rescentre.org.ua/images/Uploads/Files/child_witness_dl/link_analysis.pdf [in Ukrainian].

7. Cherdyntsev, Yu. H., & Zhuravlova, M. O. (2021). Pravovi problemy zakonodavchykh norm, shcho stvoriuiut umovy retravmatyzatsii ditei, postrazhdalykh vid seksualnykh zlochyniv [Legal problems of legislative norms that create conditions for retraumatization of children who have suffered from sexual crimes]. *Yurydychnyi visnyk – Legal Bulletin*, no. 4, pp. 57–64. DOI: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i4.2215> [in Ukrainian].

